

ПРЕДГОВОР

Сима Милутиновић Сарајлија (1791-1847) један је од наших најпознатијих, али и најмање читаних писаца. До његових књига, које је издао за живота, данас је тешко доћи, а њихова нова издања се доскора нису појављивала. Српска књижевна задруга објавила је 1891. поводом стогодишњице песниковог рођења његове *Лирске песме*. Тек 71 годину касније, 1962, у едицији *Живи песници* Нолит је објавио књигу под насловом *Сима Милутиновић Сарајлија*, коју је приредио Владан Недић, и у њој донео, практично, тек прегршт његових стихова. Недић, који је докторирао на Милутиновићу, па је сигурно важио као најбољи зналац Сарајлијиног дела, посредно је објаснио и зашто је Милутиновић непријатан за савременог читаоца. У његовом најзначајнијем и најопсежнијем делу, *Србијанка*, Недић је сагледао као вредне тек неколико стотина стихова и као вредне издвајао само неколико призора у његовим драмама. Сведен на основно, његов суд би могао да гласи: ниједно Милутиновићево дело не вреди у целини; у њима се може наћи тек понеки вредан фрагмент.

Могло се очекивати да Недић, или ко други, издвоји тих неколико стотина стихова из *Србијанке* и из других песничких збирки и драма и покаже их савременом читаоцу. То се шездесетих година ипак није десило.

Десило се, међутим, две деценије касније, 1981. Те године је Матија Бећковић, у едицији *Ex libris* (издавач Слово љубве) објавио избор из Сарајлијиног дела под насловом *Играљке ума*. Тај избор је донео више антологијских песама, а Сарајлији оправдао некадашњи глас великог песника.

Од тога избора можда и почиње нови живот Симе Милутиновића Сарајлије. Године 1987. Марта Фрајнд је објавила, уз похвалне речи у предговору, *Трагедију Обилић* (У 7. књизи Нолитове едиције *Српска књижевност, Драма*). А 1990. објављене су две преобимне Милутиновићеве књиге:

пана су *Пјеванија црногорска и херцеговачка* према издању из 1837. (Универзитетска ријеч, Никшић) и први пут је издата *Трагедија српскога господара и вожда Карађорђа* (БИГЗ, Народна библиотека Србије, Дечје новине). На жалост, ни те лепо приређене и опремљене књиге нису битно промениле место Милутиновића у књижевности: он још није довољно прихваћен од савременог читаоца.

Милутиновићева *Трагедија вожда Карађорђа*, коју је песник завршио у години своје смрти, 1847, остала је необјављена тачно 143 године. А тек кад је била објављена (приредила је за штампу Тања Поповић, стручна редакција др Душан Иванић) могло се видети да дело није примерено свом жанру. У огромном формату књиге, трагедија има око 350 страница; у обичном формату имала би дупло дуже, дакле негде око 700. Драма од 700 страница – ко то данас може још читати!

Милутиновић ни у овом делу није умео да сам изоставља лоше стихове. У огромној количини текста трагедије има и вредних места и појединачних стихова. И за то дело важи оно што је Стерија рекао за Сарајлијино дело уопште: „ја га с књижевничке стране не уем прикладније сравнити него са грудвом руде из здравог окна ископане; ту има злата, али има и бакра и земље, све измешано и непрочишћено”. Питање је: сме ли приређивач издања, или критичар, да накнадно интервенише: да из „муља” извлачи стихове који могу живети? Мој одговор је потврдан: критичар има право да интерпретира. А прекрајање већ објављеног текста, његово прекомпоновање ради нових осветљења, легитимни је чин његовог радног задатка.

У историји српске литературе постоји један изузетан пример који вољу критичара-интерпретатора оправдава. То је песма *Кад млидијах умрети* Бранка Радичевића. Ту песму Бранко није објавио за живота. У рукопису који је сачуван она има 156 стихова, међу њима и доста баналних. Песму је 1862. први пут објавио Бранков отац Теодор Радичевић. Претпоставља се да се он према Бранковој песми односио као према материјалу: изабрао је стихове које вреде и од њих структурирао једну од најбољих песама нашег језика. *Кад млидијах умрети* има 31 стих; пет пута је дакле краћа од песме сачуване у рукопису.

Читајући Сарајлијину *Трагедију вожда Карађорђа* и ја сам покушао да учиним нешто слично. Издвојио сам само она

места која сам могао да примим као вредна. Срећом, у сваком од 33 поглавља (појава) трагедије било је таквих места. Тако је сачувана и основна структура дела. Мој избор је обухватио тек део Сарајлијиног текста. Оригинални текст има 10.969 стихова; скраћена верзија има 1.664 стихова. То је дужина збирке песама или стандардног савременог драмског текста.

Тако радикално скраћена и очишћена, Сарајлијина *Трагедија* ипак тешко може да се прими као драмски текст примерен позоришту. Могла би се, евентуално, изводити на радију или у неком другом савременом медију (као што је већ учињено на Радио Београду 1991. у адаптацији и режији Мирослава Јокића). Верзија текста која је пред читаоцем сведочи да је учитељ и претеча Његошев, саставио оно што одговара његовом темпераменту и вокацији: а то значи не праву драму већ драмски еп или спев у драмском облику. Можда је ова *Трагедија* и његово најбоље песничко дело.

Мада чувен песник, Сарајлија је мало био заступан у савременим песничким антологијама или је заступан са малим бројем песама. Младен Лесковац, у *Предговору Антологије старије српске поезије* (1973), каже да „Сарајлијину појаву у нашој књижевности” није „у стању разумно објаснити ни себи ни другима” и „да је поетични Сарајлија личност малога пете, збуњеног и збуњујућег”.

Радовало би ме ако би и читаоци ове књиге стекли утисак, какав се и мени наметао – да се у *Трагедији вожда Карађорђа* срећемо са великим песником особене визије и израза и са поезијом високог уметничког надахнућа.

Нови Сад, 27. јануара 1992.

Петар Милосављевић